

Mordbranden i Vindinge 1832

I går mandag den 11. ds. blev her ved byen på den såkaldte galgebakke Ane Rasmusdatter henrettet for begangen mordbrand i Vindinge, hed det i "Avis for Roeskilde Bye og Omegn" den 12. marts 1833, dagen efter henrettelsen. Branden er beskrevet af Hans-Christian Eisen i Vindinge Lokalhistoriske Tidende 2/1985, hvor især omfanget af og problemerne ved brandvæsenets indsats er beskrevet: Mens brandmajoren gjorde brandfolk og udstyr klar til afgang, ankom en vogn fra Vindinge for at hente branddirektøren og herredsfogeden, som i 1801 var flyttet fra Vindinge til Roskilde. Også Jomfruklostrets sprøjte og byens "landsprøjte nr. 1." og købmand Borchs private sprøjte drønedede mod Vindinge – et kapløb købmandens hurtige heste vandt. Da branden truede med at ødelægge hele byen, afsendtes også byens anden landsprøjte og købmand Kornerups sprøjte og en sprøjte fra Bidstrupgård. To gårde og et hus brændte. Historien melder intet om lokal slukning fra det nærliggende gadekær eller by-brønden i Smedestræde. Brandmajoren mente, at ildebrandene i landsbyerne kun kunne begrænses ved at hver by fik sin egen sprøjte med uddannet mandskab.

Der skulle gå mange år, før en brandpolitilov fra 1861 og et reglement for "Roskilde Kjøbstads udenbys Brandvæsen" 1873 gjorde noget ved sagen. Landsbyerne fik i de følgende år hver sin sprøjte. Vindinges sprøjtehus blev placeret op ad kirkegårdsmuren mod øst, hvor man stadig aner spor af det på muren. Placeringen var mere central, end vi ville mene i dag, huset lå direkte ud til det der dengang var "vejen til Tune".

Mange af gårdene lå dengang nærmest klinet op ad hinanden og var bygget af yderst brandfarlige materialer, bindingsværk og stråtag. Som brandmajoren påpegede, var det også et problem med *den fordærlige uskik med sædestakke i og ved gårdene*. Men denne brand var speciel ved at være påsat som en "mordbrand", hvis baggrund, motiver og følger skal søges belyst i det følgende. Gerningsmanden blev hurtigt fundet og viste sig at være en kvinde.

Ane Rasmusdatter

Det følgende er fortalt til afdøde Ingvald Larsen og til mig af afdøde cykelsmed Erik Madsen i "Damhuset" (Kærvej 21). Oplysningerne stammer fra hans mor, Stine Madsen, der var født 1882 i Veddelev og kom til Vindinge i 1909:

Ane Rasmusdatter og hendes mand havde haft en af domkirkens 9 gårde i Vindinge i fæste, den mindste på knap 38 tdr. land (matr.nr.19), men måtte gå fra den igen og boede nu til leje i et af nabohusene som indsidder, dvs. nær bunden af samfundet. De har nok lidt under, at de fine landbrugskonjunkturer under landbrugsreformerne havde fået en brat ende med Danmarks deltagelse i Napoleonskrigene på taberens side og kriseårene omkring og efter statsbankerotten i 1813.

Ifølge Ane Rasmussens svoger anstiftede hun branden i afmagt over egen fattigdom, af misundelse og lyst til hævn over efterfølgerne, Peder

Jørgensen og Anna Jørgensdatter. Når mordene ikke blev fuldbyrdet, skyldtes det, at en omstrejfer havde fået lov at overnatte i stalden og så, hvad der skete, og fik vækket familien.

Peder Jørgensen

Peder Jørgensen, der nu ejede gården, matr.nr.19 (Kærvej 5,7,9 og 11AB), hvor branden startede, kom fra Gundsømagle og var i 1817 som 25-årig tjenestekarl hos domkirkebonden Jesper Olsen. Samme år blev han gift med Anna Jørgensdatter, hvis far havde domkirkegården Yssingbogård (senere Højgård) i fæste. 1820 fik de deres første barn, mens han endnu var hos Jesper Olsen, men da deres nr.2 blev døbt i 1825, omtales Peder Jørgensen som gårdejer – dem var der ikke mange af i Vindinge på det tidspunkt. I 1832 havde de 4 børn på 12, 7, 5 og 2 år.

Peder Jørgensen og Anna Jørgensdatter klarede sig bedre end forgængerne og var begunstiget af den stabilisering og begyndende fremgang for kornlandbruget, som indtrådte først i 1830erne.

Niels Jensen

Lige syd for Peder Jørgensens gård og nærmest klinet op ad denne lå Niels Jensens gård, som var en af de 5 gårde under Københavns Magistrat, matr.nr.14 – den senere Moesgård – med 67 tdr.land. Niels Jensen var ældste søn af den forrige fæster og 35 år. Hans 28-årige kone hed Ane Rasmusdatter ligesom ildspåsætterten, og de havde en datter på 6 år og en søn på 3. Niels Jensen var selvejer ligesom naboen.

Branden

Branden brød ud hos Peder Jørgensen ved halv 3 tiden natten til den 18. september 1832, da lo og lader var fulde af korn. Avis for Roeskilde Bye og Omegn fulgte op på begivenheden ugen efter: *Beboerne i den første gård vare nær blevne indebrændte. Nøgne måtte de undflye luerne. Disse greb så hurtigt om sig, at anden redning var umulig. Førend folk blev samlet, var nabogården tilhørende Niels Jensen tillige antændt, den største del af bohavet blev reddet, men begge gårde nedbrændte aldeles tilligemed den hele avl, da alt var hjembragt. Tabet var stort, thi sæd og bohave var slet ikke og bygningerne kun ringe assureret. Beboerne er selvejere og kunne altså ikke vente anden hjælp end goddædigheden selv – som fæstebønder ville de dog have haft deres herskab i ryggen. På gårdens toft ud mod vejen lå et mindre hus, som tilhørte en af byens smede, Peder Nielsen. Det havde siden 1828 været lejet ud til kirkesanger og skolelærer Molbergs enke, Marie eller ”madam Molberg”, og blev også offer for flammerne. Også her lykkedes det at redde en del af bohavet.*

Tidligere havde der ligget endnu en gård (matr.nr.8) ganske tæt op ad Niels Jensens gård, men den var meget tidligt blevet udflyttet som Hørkærgård og undgik at blive berørt af branden.

Indsamlingerne

Der blev nedsat en komite til indsamling af *ædelmodige bidrag* bestående af herredsfoged Bluhme fra Roskilde, sognepræst i Reerslev-Vindinge Mathias Ditzel, sognefoged Niels Pedersen fra Merringgård og to gårdmænd. Der blev indsamlet både penge og naturalier, tøj, korn og foder mv. – der nævnes intet om indebrændte dyr, så vi må vel formode, at heste og kreaturer blev sluppet løs og opstaldet hos venner og naboer, som skik var.

Komiteen skulle fordele de indsamlede midler, og der blev ikke kun samlet ind i Roskilde, men også via Berlingske Tidende i København, hos en urtekræmmer, en hørkræmmer og på et apotek. I penge indkom fra Roskilde godt 70 rigsbankdalere, og fra hovedstaden godt 272, i alt 343 rigsbankdalere.

Om fordelingen den 3. februar 1833 – 4½ måned efter branden – skrev Berlingske Tidende:

Peder Jørgensen, på hvis gård brandstiftelsen blev udøvet, og som mistede næsten alt, modtog foruden de ham af giverne bestemte ting knap 150 rbd. Niels Jensen, hvis gård, sæd og foring aldeles fortæredes, og som desuden led betydelige tab på sit bohave, erholdt 150 rbd. Smeden Peder Nielsen for sit afbrændte, uassurerede hus, en kiendelse af 15 rbd. ... Og degneenken Madam Molberg, som beboede det afbrændte hus og mistede derved en del bohave, blev tillagt en hjælp af 5 rbd. Drengen (tjenestedrengen) Niels Pedersen for brændte sengeklæder en erstatning af 15 rbd. ... De nævnte brandlidte familier, hvis nød er så betydeligen lindret ved de indkomne, ædelmodige bidrag, modtog disse med varm erkiendtlighed og hiertelig taksigelse til deres velgørere. I at bevidne dette kunne vi med overbevisning tilføje den forsikring, at gaverne ville vorde vel anvendte og frugtbringende under Guds velsignelse.

Henrettelsen

Juleaftensdag 1942 bragte Roskilde Tidende en beretning fra murermester Byberg i Fanny Fangs gengivelse. Murermesterens bedstefar, Ludvig Hammer Søren Nielsen, tjente som ung i Reerslev – ifølge Stine Madsen, som også kendte historien, i ”Skadereden”, matr.nr. 17c. Her var man som på hele egnen stærkt berørt af begivenhederne i Vindinge.

Det var skik ved henrettelser, at der blev udtaget karle fra de omkringliggende sogne til at stå vagt med hver sin høtyv om retterstedet. Og fra Reerslev blev netop unge Ludvig sendt til Galgebakken ved Frederiksborgvej nord for Roskilde.

Her var folks sympati på mange måder på den arme Ane Rasmusdatters side. De nærmeste, deriblandt Ludvig, glemte aldrig skarpretterens ord ”Læg dig ned!”, eller Ane, der hele tiden forhåbningsfuldt kiggede hen ad vejen, om der dog ikke kom bud om benådning – ”det kan da ikke være meningen”, skal hun have sagt, ”der må for mine små børns skyld komme nogen og råbe i Kongens navn. Lad mig blive fri.” – Også Stine Madsen fortalte, at Ane til det sidste troede, at hun ville blive benådet for sine 4 mindreårige børns skyld. Men halshugget blev hun.

Bagefter spurgte herredsfoged Bluhme, hvem der ville tage sig af den døde, og da ingen svarede, stod unge Ludvig frem og sagde, at hvis ingen nærtstående var til stede, skulle han nok gå til Vindinge og ordne det nødvendige til en begravelse.

Ludvig gik så til graveren i Vindinge, som var villig, og til pastor Ditzel, som ikke var villig til at medvirke. Han havde loven på sin side, idet kirkeritualet forbød præsten *at kaste jord på eller holde ligprædiken over nogen, som for sin misgerning er blevet henrettet.*

De fik så Ane transporteret til Vindinge på et bondekøretøj, og da de kom kørende med hende, stod folk opstillet ved kirkemuren. Der stod også Anes mand og børn. Ludvig skal da have sagt – måske nok ungdommeligt, men utilgiveligt barskt: ”Siden vi ingen præst har, så kom du og kast den første skovl på din kone”. Det gjorde den stakkels mand, hvorefter han besvimed. Så kastede graveren og Ludvig graven til.

Anes grav skal have ligget i det sydøstre hjørne af kirkegården ud mod Kærvej, ironisk nok lige ud for, hvor byens sprøjtehus blev placeret. ”Ingen er senere blevet begravet på det sted”, hed det i 1942. – I dag er der fællesgrav.

De brændte gårde efter 1832

Peder Jørgensens nedbrændte gård blev aldrig genopført. Dele af jorden blev solgt fra, og resten tog Peder Jørgensen med sig over i den anden side af byen, hvor han overtog sin svigerfars gård, matr.nr.18, Yssingbogård, senere Højgård. Ved folketællingen 1834 havde han sine svigerforældre på aftægt. Der var så i 1895/96 plads til at opføre en ny brugs med tilhørende forsamlingshus på matrikel nr.19.

Niels Jensens gård blev genopført, men et stykke væk fra vejen, hvor nu Moesgårdbebyggelsen har sine facilitetsbygninger. Gårdens ”nye” bygninger hjemme i landsbyen blev rammen for et mindre landbrug med gårdens Lillevangslod på 23 tdr. land og 7 tdr. land fra den udflyttede nabogård, ”Hørkærgård”, som grundlag.

Gårdens hovedlod på 67 tdr. land lå efter udskiftningen placeret langt ude sydøstligst i sognet, og gården blev flyttet ud der, hvor Vindinge rideklub holder til i dag. Ca. 15 tdr. land yderst mod øst blev senere solgt fra og var i årtierne midt i 1900-tallet ejet af sognerådsformand Aage Jensen.

Omkring 1960 solgtes Lillevangsjorden til Nymølle grusgrav, og i 1978 købtes bygningerne og resten af jorden i byen af Roskilde kommune og blev 1980 videresolgt til Roskilde boligforening. Det gamle bindingsværkstuehus blev revet ned og genopført 10 cm forskudt for at kunne flugte med den nye vestfløj, og den store lade restaureredes som beboerhus for den nye bebyggelse.